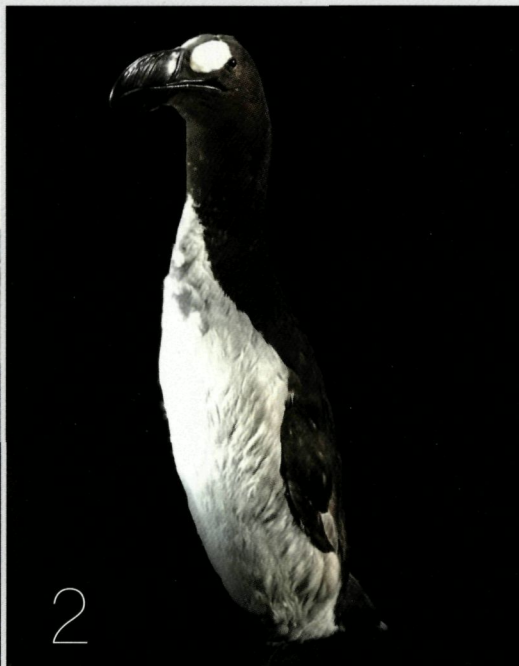

Pinguïn van het noorden

herontdekt dankzij burgerwetenschap

1

2

1. Burgerwetenschapper Sven met zijn vondst, een opperarmbeen van een reuzenalk, op het strand © Sven Deland
2. Een opgezette reuzenalk in het Muséum National d'Histoire Naturelle in Parijs © Bram Langeveld
3. Overzicht van opperarmbenen van de reuzenalk van Nederlandse stranden © Bram Langeveld
4. Om fossiele vogelbotten te determineren is een goede vergelijkingscollectie met recente botten belangrijk, zoals deze van het Groninger Instituut voor Archeologie, Rijksuniversiteit Groningen © Bram Langeveld

3

4

Pinguïns spelen een belangrijke rol in de gematigde en koude zeeën van het zuidelijk halfrond. Tot ruim anderhalve eeuw geleden leefde in de noordelijke Atlantische Oceaan en de Noordzee ook iets dat op een pinguïn leek: de reuzenalk. Maar rond 1844 stierf deze vogel uit, als gevolg van bejaging en museale verzamelwoede. Pas de laatste jaren zijn in Nederland behoorlijk wat botten van dit dier aangetroffen, dankzij 'citizen science'. Onlangs ontdekten burgers ook op Belgische stranden de allereerste drie botten van deze uitgestorven vogel. Wat een scherp zoekbeeld en vele handen samen kunnen betekenen voor het onderzoek!

En echte pinguïn was het niet, ook al lijkt hij erop. De reuzenalk leefde in de Noord-Atlantische Oceaan en kon niet vliegen. Tot heel recent beschouwden onderzoekers skeletresten van de reuzenalk als zeldzaam in de zuidelijke Noordzee. Intussen is dat beeld bijgesteld, hij blijkt een algemene of geregelde wintergast. Dat is te danken aan vondsten van meer dan 125 (sub)fossiele botten door burgers op Nederlandse opgespoten stranden. Belgische vondsten ontbraken tot nu toe maar ook daar is nu dus verandering in gekomen..

Exact wat zijn naam verraadt

Bijna tafelhoog en met een gewicht van 5 kg was de reuzenalk best wel een uit de kluiten gewassen dier. Niet verwonderlijk dat hij niet kon vliegen en zich vooral in zee in zijn element voelde. Snel en behendig sturend met de vleugels, joeg hij er op vis en kreeftachtigen. Aan land kwam hij alleen om te broeden. De 'pinguïn van het noorden' kende in de recente geschiedenis een duidelijke verspreiding in het noorden, aangevuld met sporadische vondsten elders, tot in Marokko en Florida. Hij stelde hoge eisen aan zijn broedplaatsen: veel voedsel vlakbij en een gemakkelijke toegangsweg vanuit het water. Geen overbodige luxe voor een vogel die niet kon vliegen.

Het einde van een bijzondere vogel

Dit onvermogen om te vliegen zou hem fataal worden. In of kort na het jaar 1844 stierf de reuzenalk uit. De mens bejaagde het dier intensief in de broedpopulaties voor zijn vlees, veren en eieren. Naarmate de soort steeds zeldzamer werd, nam ook zijn geldelijke waarde voor musea en particulieren toe: zijn doodvonnis, zo zou blijken. Verzamelaars slachtten het broedende 'laatste paartje' in 1844 op het eilandje Eldey bij IJsland. Onlangs onthulde DNA-onderzoek dat de opgezette reuzenalk in de collectie van het Koninklijk Belgisch Instituut voor Natuurwetenschappen het mannetje van dit laatste broedpaar uit 1844 is.

Wereldwijd zijn in totaal 78 huiden, 75 eieren en 24 complete skeletten bewaard gebleven. Daarnaast is er ook vrij veel skeletmateriaal uit archeologische contexten. Ook kort na het uitsterven van de soort verzamelde men relatief veel skeletmateriaal, bijvoorbeeld voor het maken van composietskeletten. Dat gebeurde op de eilanden waar de reuzenalk gebroed heeft.

Botten op het strand

Botresten van reuzenalken verschijnen niet zomaar op het strand. Ze zijn kenmerkend voor met diep zeezand opgespoten stranden. Dat strandopspuitingen steeds vaker optreden als maatregel tegen kus-

terosie en een stijgende zeespiegel, heeft bijgedragen tot de spectaculaire toename aan vondsten van reuzenalkresten. Er zijn echter nog twee belangrijke redenen. Heel wat geïnteresseerde amateur-verzamelaars (*citizen scientists*) zoeken op deze stranden naar fossielen. Veel handen en ogen maken het werk licht. En professionele paleontologen helpen het zoekbeeld aanscherpen bij deze niet-beroepszoekers. Op een van de rijkste strandvindplaatsen van botten van de reuzenalk, de Zandmotor voor de Zuid-Hollandse kust, kost het gemiddeld 270 uur zoeken om een enkel botje van de reuzenalk te vinden. De ruim 125 Nederlandse strandvondsten vertegenwoordigen samen dus 33.000 zoekuren. Zonder de fossielenverzamelaars hadden we nooit het huidige beeld gehad van de reuzenalk in de zuidelijke Noordzee.

Voor België staat de teller voorlopig op drie bevestigde strandvondsten. Op 9 november 2021 vond amateur-paleontoloog Sven Delandat op het strand van Blankenberge-Zeebrugge een opperarmbeen en op 1 maart 2022 vond hij daar een scheenbeen. Intussen bleek dat een andere strandzoeker, Sonja Luypaert, in oktober 2021 nog een opperarmbeen van een reuzenalk had opgeraapt op het strand van Oostende. Drie uitzonderlijke vondsten dus, op nauwelijks een half jaar tijd. Ongetwijfeld volgen er nog veel meer vondsten van deze enigmatische vogel.